

Μάθημα: Θεωρίες του φυσικού δικαίου II

Φ. Σταϊνχάουερ, Νοέμβρης 2017

Samuel Pufendorf, *Le droit de la nature et des gens*, Μετάφραση και σχόλια Jean Barbeyrac, Bâle 1732, Reprint Université de Caen 1989

Απόσπασμα από τον Τ.1, Βιβλίο II, Κεφ. II, § II, σ.152-153

Στη φυσική ελευθερία, λέει [ο Χομπς]¹ δεν έχουμε για να αμυνθούμε παρά τις δικές μας δυνάμεις. Στη φυσική κατάσταση² κανείς δεν θα μπορούσε να είναι εξασφαλισμένος στην απόλαυση των καρπών της εργατικότητάς του: σε μια πολιτική κοινωνία, ο καθένας μπορεί να διασφαλίσει την ήρεμη απόλαυσή τους. Στη φυσική κατάσταση, δεν βρίσκουμε παρά να κυβερνούν³ ελεύθερα τα πάθη, παρά πολέμους⁴, παρά φόβο⁵, παρά

---

¹ Ο συγγραφέας μας [Pufendorf] παρέθεσε κατά λέξη στη Σύνοψη των *Καθηκόντων του Ανθρώπου και του Πολίτη* [*De Officio Hominis et Juris*] αυτά τα λόγια του Χομπς. Αλλά δεν πρέπει να τα επιδοκιμάζει τόσο γενικά, όπως θα φανεί από τους στοχασμούς ... που θα αναπτύξω και θα ενώσω με τους δικούς μου σε αυτή και τις επόμενες σημειώσεις. Και κατ'αρχάς, αυτά που λέει εδώ ο Κ. Χομπς δεν είναι απολύτως αληθή. Διότι, τί εμποδίζει, στη φυσική κατάσταση, να ενωθούν κάμποσοι και να αμύνονται αμοιβαία; Ομολογώ πως αυτή η προστασία, παρότι βασίζεται στις ενωμένες δυνάμεις περισσότερων [ανθρώπων], δεν θα ήταν συγκρίσιμη με αυτή που μπορούμε να βρούμε σε μια εύρυθμη πολιτική κοινωνία (*Société Civile*). Αλλά δεν θα ήταν παρ'όλα αυτά επαρκής για να καλυφθούμε από τις προσβολές στις οποίες θα είμαστε εκτεθειμένοι στη φυσική κατάσταση, καθώς δεν θα βλέπαμε να εφορμά εναντίον μας ταυτόχρονα ένα τόσο μεγάλο πλήθος εχθρών. Εξ'άλλου, συμβαίνει συχνά σε μια πολιτική κοινωνία, οι ιδιώτες να καταπιέζονται από τις δυνάμεις όλου του σώματος, μια δυσανεξία που δεν θα έπρεπε διόλου να φοβόμαστε στη φυσική κατάσταση.

² Φαίνεται αντιθέτως πως στη φυσική κατάσταση θα απολαμβάναμε, συνήθως, ασφαλέστερα τους καρπούς της εργατικότητάς μας διότι οι φτωχοί υποτελείς πολύ συχνά γδερνούνται από τους κακούς ηγεμόνες.

³ Αυτό θα πρέπει μάλλον να αποδειχθεί. Διότι, τότε πραγματικά θα είναι μεγαλύτερη η επίρρεια των παθών; Ας προσθέσουμε πως εάν ο φόβος των ποινών συγκρατεί το λαό στα καθήκοντά του, δεν εντυπωσιάζει διόλους τους μεγάλους και τους επώνυμους, οι οποίοι εύκολα θα έβρισκαν τα μέσα για να αποφύγουν τους νόμους. Ήτοι, εκείνοι στους οποίους τα πάθη βασιλεύουν με τη μεγαλύτερη οργή και τον πιο επιβλαβή για την ανθρώπινη κοινωνία τρόπο, είναι αναμφίβολα αυτά τα τόσο ισχυρά πρόσωπα, των οποίων δεν θα βλέπαμε πιθανότατα ούτε ένα δείγμα στη φυσική κατάσταση και όπου δεν θα βρίσκονταν ποτέ σε κατάσταση να κάνουν τόσο κακό.

⁴ Οι πόλεμοι δεν είναι μια αναγκαία συνέπεια της φυσικής κατάστασης και ο συγγραφέας μας το αποδεικνύει πιο κάτω, στην § 6 κατά του Χομπς. Θα υπήρχαν, δίχως αμφιβολία, κάποιοι πόλεμοι όμως δεν θα ήταν ούτε τόσο μανιασμένοι, ούτε τόσο ολέθριοι, ούτε [θα λάμβανε σε αυτούς μέρος] ένας τόσο μεγάλος αριθμός ανθρώπων, όσο σε εκείνους που ρημάζουν συχνά εκτεταμένες επαρχίες και μεγάλα βασίλεια.

⁵ Δεν θα έλειπαν τα μέσα για να σταματήσει ή να μειωθεί αυτός ο φόβος. Βλέπε παρακάτω, Βιβλ. VII, Κεφ. I, § 7, σημ. 1. Και στις πολιτικές κυβερνήσεις (*Gouvernements Civils*), δεν έχουμε συχνά τις μεγαλύτερες ανησυχίες για τους ισχυρούς και τους υπουργούς τους;

φτώχεια⁶, παρά φρίκη⁷, παρά μοναξιά, παρά βαρβαρότητα, παρά άγνοια, παρά αγριότητα. Σε μια πολιτική κοινωνία, αντιθέτως, βλέπουμε να κυβερνά ο Λόγος⁸, η ειρήνη⁹, η ασφάλεια, τα πλούτη¹⁰, η τάξη¹¹, η ηδύτητα των σχέσεων και των συνδέσμων, η ευγένεια, οι επιστήμες και η φιλία. Έτσι δεν υπάρχει, κατά τη γνώμη μου, κανένα αποτελεσματικότερο μέσον για να σταματήσουν τα παράπονα του λαού στο ζήτημα των φόρων με τους οποίους τον επιβαρύνουν, και των καταχρήσεων που μερικές φορές παρεισφρύουν στην διακυβέρνηση, παρά να του παρουσιαστούν οι δυστοκίες που είναι αδιαχώριστες από τη φυσική κατάσταση.

---

⁶ Η εργασία και η οικονομία θα πρόσφεραν εύκολα τα προς απόκτηση και συντήρηση των αναγκαίων προς το ζην. Δεν θα ήταν παρά οι οκνηροί και οι σπάταλοι που θα έπεφταν στη φτώχεια, όπως αυτό συμβαίνει συχνά επίσης στις πολιτικές κοινωνίες.

⁷ Τούτο δεν στηρίζεται παρά στην ψευδή υπόθεση του Χομπς, πως η φυσική κατάσταση είναι μια εμπόλεμη κατάσταση. Και οι πολιτικές κοινωνίες δεν είναι πάντα απαλλαγμένες από αυτές τις δυστοκίες· μάρτυρας γι' αυτό η αυτοκρατορία της *Μοσχοβίας*, για να μην πούμε τίποτα για περισσότερους λαούς της *Ασίας*, της *Αφρικής* και της *Αμερικής*, που δεν είναι λιγότερο άθλιες και βάρβαρες, παρότι έχουν κυρίαρχους.

⁸ Απ'όπου προέρχονται [άραγε] τα τέρατα της φιλοδοξίας, της φιλαργυρίας, της τύρφης, της αδικίας, της βαναυσότητας, της απανθρωπιάς που συνήθως βασιλεύουν στις αυλές των ηγεμόνων, και των οποίων το μεταδοτικό παράδειγμα εξαπλώνεται σχεδόν πάντα στους κατωτέρους τους;

⁹ Αυτές οι φρικτές καταδιώξεις, που μερικές φορές υποφέρουν οι υποτελείς, και οι αιματηροί πόλεμοι που ερημώνουν συχνά τα πιο ανθηρά κράτη και αυτοκρατορίες, αποδεικνύουν εύκολα πως η ειρήνη και η ησυχία δεν βασιλεύουν συχνότερα στις πολιτικές κοινωνίες απ'ό,τι στη φυσική κατάσταση.

¹⁰ Γιατί βλέπουμε λοιπόν τόσους ανθρώπους ριγμένους στη ζητιανιά, τόσους υποτελείς κατεστραμμένους από τις υπεξαίρεσεις [των φόρων];

¹¹ Κάτω από αυτές τις ωραίες λέξεις κρύβουμε συχνά την ματαιοδοξία, την ανοησία, την τρέλα, την κομπορημοσύνη, τα έκπτωτα ήθη, τις ευφυείς απάτες. Αλλά αν υπάρχει κάτι καλό, θα μπορούσε επίσης να συμβεί και στη φυσική κατάσταση. Εξάλλου, αυτή η ομορφιά, αυτή η ευγένεια, αυτές οι ευχαριστήσεις της ζωής που υμνούμε τόσο έντονα, δεν βρίσκονται παρά σε πόλεις κάπως μεγάλες. Η τραχύτητα των ηθών παρατηρείται στις επαρχίες και των πιο πολιτισμένων βασιλείων. Ας καταλήξουμε με έναν ακριβέστερο παραλληλισμό της *φυσικής* και της *πολιτικής κατάστασης*. Η εμπειρία μας δείχνει πως, ενάντια στον φυσικό καθορισμό του Δημιουργού και από ένα αποτέλεσμα της ανθρώπινης διαφθοράς, τόσο η μία όσο και η άλλη από τις καταστάσεις αυτές είναι συχνά ακοινωνήτη και δυστυχής. Καθώς η πολιτική κυβέρνηση είναι το πιο κατάλληλο μέσο για να κατασταλθεί η ανθρώπινη κακία, αναμφίβολα η πολιτική κατάσταση μπορεί να είναι πιο κοινωνική και πιο ευτυχής από τη φυσική κατάσταση. Όμως τότε θα πρέπει να υποθέσουμε πως η πολιτική κοινωνία κυβερνάται καλά: αλλιώς, εάν ο κυρίαρχος καταχράται την εξουσία του, ή εάν εκχωρεί τη μέριμνα των υποθέσεων σε αδαείς ή δόλιους υπουργούς, πράγμα που συμβαίνει πολύ συχνά, η πολιτική κατάσταση είναι πολύ πιο δυστυχής από τη φυσική κατάσταση· πράγμα που φαίνεται από τους πολλούς πολέμους, καταστροφές και ελαττώματα που γεννώνται από τις καταχρήσεις αυτές, και που δεν υφίστανται στη φυσική κατάσταση. Βλέπε αυτά που λέει ο Κ. Λοκ στη δεύτερη *Πραγματεία περί κυβέρνησης*, Κεφ. 1 § 10 και κεφ. XVIII, § 17 στο τέλος.